

УКРАЇНА

(19) UA (11) 49970 (13) U
(51) МПК (2009)
С30В 11/00МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІОПИС
ДО ПАТЕНТУ
НА КОРИСНУ МОДЕЛЬвидається під
відповідальність
власника
патенту(54) СПОСІБ ОТРИМАННЯ НОВОГО ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНОГО МАТЕРІАЛУ n-PbBi₄Te₇

1

2

(21) u200907462

(22) 16.07.2009

(24) 25.05.2010

(46) 25.05.2010, Бюл.№ 10, 2010 р.

(72) ФРЕЙК ДМИТРО МИХАЙЛОВИЧ, ГОРІЧОК
ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ, ДИКУН НАТАЛЯ ІВАНІ-
ВНА(73) ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІ-
ВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА(57) Спосіб отримання нового термоелектричного
матеріалу n-PbBi₄Te₇, який полягає в тому, що
вихідну речовину завантажують у кварцову вакуу-

мовану ампулу, яку поміщають у піч, температура якої є вищою від температури плавлення вихідних компонентів, ампулу витримують при цій температурі, здійснюють гомогенізуючий відпал і охолоджують на повітрі до кімнатної температури, після чого одержані злитки дроблять і здійснюють пресування, який відрізняється тим, що як вихідні компоненти використовують свинець (Pb), вісмут (Bi), телур (Te) високого класу чистоти (99,999 %), які у масовому співвідношенні відповідають сполуці PbBi₄Te₇.

Корисна модель відноситься до технології напівпровідникових матеріалів і може бути використана у термоелектричних пристроях.

Напівпровідникові сполуки A^{IV}B^{VI} та A₂^VB₃^{VI} - перспективні термоелектричні матеріали для кімнатної (~300K) і середньої (500-700K) температурних областей - синтезують із окремих компонентів і отримують із парової фази чи розплаву як у вигляді полікристалів, так і монокристалів (Н.Х. Абрікосов, Л.Е. Шалимова. Полупроводниковые материалы на основе соединений A^{IV}B^{VI}. Наука. М. - 1975).

Однак ці матеріали та способи їх отримання не забезпечують оптимальних значень термоелектричних параметрів: коефіцієнт термо-е.р.с.(α), питома електропровідність (σ), теплопровідність (χ), питома термоелектрична потужність (N=α²σ),

термоелектрична добротність ($Z = \frac{\alpha^2 \sigma}{\chi}$) та безро-

змірна термоелектрична добротність (ZT), а також їх механічної міцності.

Найбільш близькими до запропонованої корисної моделі є способи отримання термоелектричних матеріалів, який полягає в тому, що вихідні речовини завантажують у кварцову ампулу, яку поміщають у піч, температура якої є вищою від температури плавлення вихідних речовин і витримують її до отримання сполуки, здійснюють наступний гомогенізуючий відпал і охолоджують до кімнатних температур, після чого одержані злитки дроблять і здійснюють пресування (Л.Е. Шалимова, О.Т. Карпинский, Т.Е. Свєтчикова, Е.С. Авилов, М.А. Кре-

това, В.С. Земсков. Синтез и структура слоистых соединений в системах PbTe-Bi₂Te₃ и PbTe-Sb₂Te₃. Неорганические материалы, 2004. т.40. №2.С.С.1440-1447).

В основу корисної моделі поставлене завдання створити спосіб отримання матеріалу, у якому вибором вихідних компонентів та технологічних режимів можна отримати речовину з покращеними термоелектричними параметрами і механічними характеристиками.

Поставлене завдання вирішується наступним чином: вихідні речовини завантажують у кварцову ампулу, яку вакуумують, потім її поміщають у піч, температура якої є вищою від температури плавлення вихідних компонентів, в подальшому ампулу витримують при цій температурі, після чого здійснюють гомогенізаційний відпал, у подальшому ампулу з синтезованою сполукою охолоджують до кімнатної температури, а одержані злитки дроблять і здійснюють пресування, згідно корисної моделі, як вихідні компоненти використовують свинець (Pb), вісмут (Bi) і телур (Te) високого класу чистоти (99,999%), взятих у вагових співвідношеннях, що відповідають хімічній формулі PbBi₄Te₇.

Отриманий термоелектричний матеріал характеризується покращеними термоелектричними параметрами та високою механічною міцністю.

Спосіб отримання термоелектричного матеріалу здійснюють наступним чином. Як вихідні речовини використовують свинець, вісмут і телур, взяті у вагових співвідношеннях, що відповідають хімічній формулі PbBi₄Te₇, вихідні речовини завантажують у кварцову ампулу, яку поміщають у піч,

(13) U

(11) 49970

(19) UA

температура якої є вищою від температури плавлення вихідних речовин, ампулу витримують при цій температурі, потім здійснюють гомогенізаційний відпал, а у подальшому її охолоджують і після чого одержані злитки дроблять і пресують.

Приклад конкретного виконання

Вихідні компоненти чистоти (99,999%) свинець, вісмут і телур. Взяті у вагових співвідношеннях, що відповідають хімічній формулі PbBi_4Te_7 ($\text{Pb}=0,11$ мас. %, $\text{Bi}=0,43$ мас. %, $\text{Te}=0,46$ мас. %) завантажують в ампулу, яку поміщають у піч, температура якої є вищою від температури плавлення вихідних компонентів і яка складає $(1070 \pm 10)\text{K}$, витримують при цій температурі на протязі 5 го-

дин, потім здійснюють гомогенізаційний відпал при температурі $(930 \pm 20)\text{K}$ на протязі 3 годин, охолоджують синтезований матеріал на повітрі до кімнатної температури, після чого одержані злитки дроблять і пресують. Термоелектричні параметри отриманого таким чином матеріалу при кімнатній температурі мають наступні значення:

$$\begin{aligned}\alpha &= 21 \text{ мкВ К}^{-1}, \sigma = 2,9 \cdot 10^3 \text{ Ом}^{-1} \text{ см}^{-1}, \\ \chi &= 38,2 \cdot 10^{-3} \text{ Вт см}^{-1} \text{ К}^{-1}, \alpha^2 \sigma = 1,279 \text{ мкВт см}^{-1} \text{ К}^{-1}, \\ Z &= 0,033 \cdot 10^{-3} \text{ К}^{-1}, ZT_{300\text{K}} = 0,01\end{aligned}$$

і характеризуються покращеними механічними властивостями.